

ARCHITEKTURA

CZASOPISMO TECHNICZNE
TECHNICAL TRANSACTIONS

ARCHITECTURE

WYDAWNICTWO

POLITECHNIKI KRAKOWSKIEJ

3-A/2010

ZESZYT 6

ROK 107

ISSUE 6

YEAR 107

ELŻBIETA WĘCŁAWOWICZ-BILSKA*

PRZESTRZEŃ PUBLICZNA W MIASTACH O DOMINUJĄCEJ FUNKCJI USŁUG SPECJALISTYCZNYCH

PUBLIC SPACE IN TOWNS WITH THE DOMINATING FUNCTION OF SPECIALIST SERVICES

Streszczenie

Przestrzeń publiczna w obszarach o dominującej funkcji usług publicznych wymaga troskliwego zaprojektowania i zagospodarowania z uwzględnieniem różnych typowych dla danej miejscowości sytuacji. Wynika to z faktu, że stan tej przestrzeni w wypadku dominującej funkcji świadczy o standardzie i atrakcyjności przestrzennej całej miejscowości. W artykule porównano przestrzenie publiczne w kilku miejscowościach o dominującej funkcji pielgrzymkowej, turystyczno-sportowej oraz uzdrowiskowej. Zestawiono wybrane przykłady z obszaru Polski oraz rozwiązania z innych krajów europejskich. We wnioskach zawarto najważniejsze różnice pomiędzy poszczególnymi rozwiązaniami.

Słowa kluczowe: przestrzeń publiczna miasta, miasta o funkcji specjalistycznej, uzdrowiska, miejscowości pielgrzymkowe

Abstract

A public space in areas with the dominating function of public services requires careful design and development taking various situations typical of a given locality into consideration. It results from the fact that the state of this space – in the case of a dominating function – proves the standard and spatial attractiveness of an entire area. This article compares public spaces in several places with a dominating pilgrimage, tourist and spa function. It confronts selected examples from Poland and solutions from other European countries. Conclusions include the most important differences between individual solutions.

Keywords: public space of a town, towns with a specialist function, health resorts, pilgrimage localities

* Dr hab. inż. arch. Elżbieta Węclawowicz-Bilska, prof. PK, Instytut Projektowania Miast i Regionów, Wydział Architektury, Politechnika Krakowska.

1. Wstęp

Przestrzeń publiczna w obszarach o dominującej funkcji usług publicznych wymaga troskliwego zaprojektowania i zagospodarowania z uwzględnieniem różnych typowych dla danej miejscowości sytuacji. Wynika to z faktu, że stan tej przestrzeni w wypadku dominującej świadczy o standardzie i atrakcyjności przestrzennej całej miejscowości.

Zasady zagospodarowania, rola oraz znaczenie tych przestrzeni w mieście zależą od skali założeń związanych z funkcją specjalistyczną i ich położenia w mieście. Wśród miejscowości o dominującej funkcji usług specjalistycznych wybrano miejscowości związane z usługami:

- pielgrzymkowymi z zestawem usług towarzyszących funkcjom sakralnym,
- wypoczynku, sportów letnich i zimowych w tym kąpieliska morskie i stacje narciarskie,
- lecznictwa, w tym zdrojowiska, stacje klimatyczne i inne uzdrowiska.

Cechą charakterystyczną wszystkich tych miejscowości jest okresowy napływ dużych rzesz ludzi, których pobyt w miejscowości jest krótkotrwały¹.

W takich przestrzeniach nieodzowne jest uwzględnienie prócz różnorodnych założeń i urządzeń umożliwiających spełnianie podstawowej funkcji miejscowości przeznaczenie i zaprojektowanie odpowiedniej wielkości powierzchni na cele mieszkaniowe odwiedzających miasto pielgrzymów, kuracjuszy i wypoczywających. Rozpatrzono wpływ założeń związanych z funkcją specjalistyczną w kilkunastu miastach różnej wielkości.

2. Miejsca pielgrzymkowe

Kreacja miejsca, które staje się terenem pielgrzymek, może mieć różnorodne przyczyny jakkolwiek najczęściej związane jest z zaistnieniem uznanego cudu, miejscem pobytu świętego itp. Przy budowie takich przestrzeni najczęściej uwzględnia się zarówno możliwość zgromadzenia dużych rzesz wiernych, jak i warunki ich ewakuacji. Założenia te usytuowane są w różnorodnych sytuacjach przestrzennych zarówno w miastach dużych czy współczesnych metropoliach, jak i niewielkich osadach oraz małych miejscowościach.

Wśród założeń pielgrzymkowych, do których dostępność zadecydowała o kształcie przestrzeni całego miasta, jest Rzym, który z końcem XVI wieku został przebudowany dla udostępnienia wszystkich bazylik miasta i zapewnienia bezpieczeństwa pielgrzymom roku świętego 1600², co do dzisiaj jest czytelne w planie miasta. Z podobnym założeniem mamy do czynienia w polskiej Częstochowie, gdzie została zrealizowana na początku XIX wieku ważna arteria łącząca Starą i Nową Częstochowę³. Do dzisiaj aleja ta stanowi najbardziej czytelne, reprezentacyjne założenie przestrzeni publicznej miasta. Użytkowane jest ono zarówno przez pielgrzymów, jak i przez stałych mieszkańców. Współcześnie aleja Najświętszej Marii Panny prowadzona wśród XIX-wiecznej zabudowy miejskiej i założenia parkowego sięga błonia pod sanktuarium. Niestety od południowej strony pod koniec XX wieku urządzono tu duże przestrzenie parkingów niezbędne w takich miejscach. Ich wielkość, brak izolacji przestrzennej oraz „brutalny” sposób zagospodarowania wpływają destrukcyjnie na przestrzeń sakralną.

Bardzo ciekawymi rozwiązaniami są dwa chyba najważniejsze europejskie przestrzenie pielgrzymkowe z końca XIX i pierwszej połowy XX wieku związane z małymi miastami – Fatimą i Lourdes. Założenie w Lourdes⁴ rozciągnięte wzdłuż rzeki Gave de Pau poza centrum miasta stale koresponduje z otaczającymi je zalesionymi stokami Pirenejów. Składa się ono z kilku wewnątrz usytuowanych wzdłuż rzeki. Pierwotnie układ Cité Religieuse⁵ wykreowano w zakolu rzeki, co znacznie ograniczyło możliwości dalszej jego rozbudowy. Wykorzystanie nabrzeża rzeki i połączenia mostami z przeciwległym brzegiem dało możliwość kolejnych realizacji dużych obiektów, częściowo ukrytych pod ziemią. Całość założenie wkomponowano w różne układy zieleni wysokiej i niskiej. Jednocześnie liczne przestrzenie otwarte o zmiennym charakterze i nastroju dają możliwość skupienia lub izolacji, wypoczynku pod rozłożystymi platanami oraz dalekich wglądów w otaczający pejzaż, jak i kontaktu wzrokowego z głównym sanktuarium.

Zwarte założenie fatimskie wzniesione wewnątrz niewielkiego miasteczka w pierwszej połowie XX wieku jest prostym układem symetrycznym z dominującym założeniem bazyliki. Wielki wydłużony plac⁶ został obramowany zwartymi parawanami zieleni wysokiej, a w części towarzyszącej kościołowi kolumnadą. Usytuowana na placu przezroczysta Kaplica Objawień i kolumna rozbijają jego skalę, a zróżnicowanie wysokości placu zmniejsza monumentalność założenia. Znaczne powierzchnie parkingów towarzyszące układowi nie są widoczne z placu bowiem ukryto je poza kolumnadami i parawanami zieleni. Założenia sakralne w znacznej części otoczone jest zwartą zabudową miejską, w której przeważają nieciekawie architektonicznie hotele dla przybywających pielgrzymów.

Kreowane ostatnio w Polsce dwa duże sanktuaria Miłosierdzia Bożego w Krakowie-Łagiewnikach i Sanktuarium Maryjne w Licheniu położone są wśród drobnej zabudowy jednorodzinnej, w Licheniu jest to zabudowa wiejska. Wydaje się, że możliwości kreowania tu atrakcyjnych, dużych przestrzeni publicznych są ograniczone. Niemniej jednak stale zwiększające się ilości odwiedzających te miejsca osób będą wymagały radykalnych działań w tym zakresie.

3. Miejscowości o funkcji turystyki i sportu

Mamy tu o czynienia najczęściej z obszarami, w których realizowana jest funkcja turystyki i sportu w okresie letnim bądź zimowym. Do takich obszarów zalicza się obecnie przede wszystkim kąpieliska morskie i stacje narciarskie

Charakteryzują je podobnie jak miejsca pielgrzymkowe okresowe zwiększenie użytkowników przestrzeni publicznych, jak i osób przebywających czasowo. Główne przestrzenie publiczne takich miejscowości dotyczą różnych terenów w miejscowości. Są tu obszary związane bezpośrednio ze spełnianiem specjalistycznej funkcji wypoczynku, sportu i turystyki, które w wielu wypadkach są nierozdzielnie połączone z terenami zieleni sportowej, parkami, lasami, plażami, nabrzeżami akwenów, terenami zieleni nieurządzonej itp.⁷

Ważne dla tego typu miejsc są tereny bezpośrednio związane ze spełnianiem funkcji podstawowej, stąd przestrzenie publiczne w wielu takich miejscowościach są sytuowane często w naturalnej scenerii środowiska przyrodniczego, bywają wyposażone w specjalistyczne urządzenia i obiekty. Wiele z nich znajduje się na styku z najbardziej atrakcyjnym obszarem np., promenady nadmorskiej, zboczy górskich, lasów w obszarach peryferyjnych miejscowości. Czasami są to przestrzenie kameralne, ale bardzo często te założenia przewidziane są dla rzesz użytkowników. W kształtowaniu ich przestrzeni najczęściej następuje bezpośrednie odwołanie do istniejących najmodniejszych wzorców⁸. Jednocześnie jednak centralna przestrzeń miasta, która stanowią dzielnicę historyczną lub skupiska usług handlowych i gastronomicznych nadal stanowią ramy przestrzeni publicznych pożądaną przez użytkowników funkcji specjalistycznych. Stąd mamy tu do czynienia z kreowaniem przestrzeni publicznych dla użytkowników funkcji specjalistycznych w kilku obszarach miejscowości, zarówno w obszarach świadczonych usług jak i w centrum miasta.

Szczególne sytuacja zachodzi w przypadku miejsc, gdzie tradycyjnie organizowane są masowe imprezy turystyczne i sportowe. Tu przestrzenie publiczne wykorzystywane czasowo, w okresie igrzysk lub innych ważnych zawodów mogą być także użytkowane dla innych celów. Stąd są projektowane oraz zagospodarowane zazwyczaj w sposób elastyczny i bardzo często związane z naturalnym krajobrazem oraz przystankami komunikacji masowej.

W ostatnich latach coraz częściej obserwuje się kreowanie takich przestrzeni w naturalnej scenerii krajobrazu, ale także pojawiają się realizacje, w których przenosi się ją do wnętrza budowli, często transparentnych, jakby fragment naturalnego środowiska, umieszczając w nich różne przestrzenie publiczne znane i kojarzone powszechnie z miejscami wypoczynku, sportu. Można tu przywołać liczne realizacje koncertu Center Park⁹, gdzie pod kopułą zapewniającą odpowiednie nasłonecznienie i klimat kreowane są przestrzenie charakterystyczne dla południowych mórz z fragmentami nadmorskich promenad. Podobnie sztuczne stoki narciarskie z pełnym zagospodarowaniem charakterystycznego ich otoczenia wzniesione w ciepłych strefach klimatycznych¹⁰. Ostatnio realizowane projekty¹¹ w Astanie i projektowane dla Moskwy są namiotowymi strukturami chroniącymi użytkowników przed zewnętrznymi warunkami klimatycznymi,

zapewniając jednocześnie całoroczne możliwości przebywania w para naturalnym środowisku dla uprawiania sportu i wypoczynku. Obiekty te z jednej strony tworzą ramy dla głównej przestrzeni publicznej miasta, a z drugiej strony ich wewnętrzna struktura odzwierciedla przestrzenie publiczne charakterystyczne dla rekreacyjno-sportowych założeń¹².

4. Miejscowości o funkcji wypoczynku i lecznictwa uzdrowiskowego

Idea lecznictwa uzdrowiskowego związana z prowadzeniem terapii w otwartej przestrzeni wymaga kreacji różnorodnych przestrzeni publicznych w takich miejscowościach. Przestrzeni publicznych silnie powiązanych z terenami mieszkalnictwa czasowego przeznaczonego dla kuracjuszy. Zestaw form tych przestrzeni jest bardzo urozmaicony. Są to założenia reprezentacyjnych deptaków, promenad, placów wzbogacanych kompozycjami kwiatowymi, oraz układami wodnymi fontann, płaszczyzn, strug.

Nieodłączne są tu urządzone tereny zieleni, zarówno w formie reprezentacyjnych parków, skwerów, alei, jak i otwarte obszary lecznicze, parków terapeutycznych o specjalistycznych wymaganiach, terenów sportu wspomagających kuracje oraz przestrzeni zieleni o funkcji wypoczynku i rozrywki.

Sposób zaaranżowania, zagospodarowania, urządzenia i wyposażenia tych przestrzeni z jednej strony może sprzyjać komfortowi spełniania kuracji. Z drugiej strony stanowić może niezwykle atrakcyjne estetycznie kompozycje służące zarówno celom leczniczym jak i wnoszące istotne wartości estetyczne i artystyczne w założenia całej miejscowości.

W przestrzeni uzdrowiska tereny publiczne stanowią centrum założenia, wokół którego skupiono najważniejsze, często najpiękniejsze obiekty lecznicze. Zarówno w przeszłości, jak i obecnie przestrzenie te i znajdujące się tam obiekty są dziełami znanych i cenionych artystów¹³. Przestrzenie te zarówno związane z obiektami leczniczymi jak i terenami zieleni starannie zaprojektowane i urządzone są komponowane z dalekimi otwarciami widokowymi zarówno w kierunku otaczającego pejzażu jak i sąsiednich miejscowości. Wysoki standard urządzeń, dbałość o każdy szczegół wnętrza, atrakcyjne materiały budowlane wykorzystane do kreacji nawierzchni i elementów małej architektury charakteryzują tę przestrzeń.

W przestrzeniach publicznych zdrojowisk związanych z obszarem prowadzonej terapii kuracjusze przebywają od godzin porannych spiesząc na zabiegi przez południowe, gdy z nich wracają, aż po popołudniowe i wieczorne spacer.

Sposób urządzenia i zagospodarowania publicznej przestrzeni uzdrowiska wynika z kontekstu przestrzennego związku założenia leczniczego uzdrowiska z całą miejscowością. W sytuacji założenia leczniczego połączonego z sąsiednią miejscowością w formie układu izolowanego lub rozmaicie sprzężonego mamy do czynienia z przestrzenią publiczną uzdrowiska przewidzianą jedynie dla kuracjuszy i kształtowaną głównie jako tereny zieleni urządzonej.

W przestrzeni założeń zintegrowanych z miastem a zwłaszcza w sytuacji, gdy układ leczniczy uległ dezintegracji, przestrzenie publiczne uzdrowiska są zazwyczaj przemieszane z przestrzeniami publicznymi miasta i dlatego wspólnie użytkowane przez stałych mieszkańców, jak i osoby przebywające czasowo (zarówno kuracjuszy, jak i turystów i wypoczywających). Stąd wyposażenie i sposób zagospodarowania uwzględniają potrzeby wszystkich użytkowników. Z taką sytuacją mamy do czynienia np. w Krynicy Zdroju, gdzie deptak wraz z obiektami leczniczymi pełni funkcję zarówno leczniczą, jak i wypoczynkową, a jednocześnie jest także użytkowany przez mieszkańców miasta.

Przy komponowaniu przestrzeni publicznych w uzdrowiskach oraz miejscowościach wypoczynkowych w znacznie większym stopniu wykorzystywane mogą być różne środki artystyczne, łącznie z rozwiązaniami scenograficznymi co jest często stosowane w założeniach tego typu. Stosowanie w rozwiązaniach wysokiej klasy materiałów, także szlachetnych zarówno w wykończeniu budynków, jak i nawierzchni, elementów małej architektury itp. w przestrzeniach publicznych, widoczne jest w wielu ośrodkach, ale chyba najbardziej przyciąga w bajkowo kolorowym uzdrowisku Rogner Bad Blumau w Styrii.

5. Wnioski

Przestrzenie publiczne w miejscowościach o funkcji specjalistycznej decydują w dużej mierze o charakterze miasta i jego kształcie przestrzennym. Obszary realizacji funkcji dominującej nie zawsze są oddzielone przestrzennie od miasta. Bardzo często się zdarza, że funkcja specjalistyczna jest rozwijana przez stulecia i przestrzenie z nią związane zajmują ważne miejsce w strefie śródmiejskiej.

Czasami jej wpływ na kształt przestrzeni miasta jest wyraźnie widoczny w wieloletnich decyzjach planistycznych.

Obserwuje się w zasadzie dwa rodzaje rozwiązań przestrzennych mających wpływ na całe miasto:

- izolacja przestrzenna obszarów o funkcji specjalistycznej od miejscowości,
- integracja przestrzenna terenów o funkcji specjalistycznej z miastem.

Z uwagi na fakt, że niejednokrotnie kreacje przestrzeni o funkcji specjalistycznej powierzane są wybitnym twórcom, korzyści dla miasta z tego faktu wynikające są ważne i wyraźnie widoczne w miejscowościach gdzie nastąpiło zintegrowanie tych przestrzeni.

Oddziaływanie obszarów o funkcjach specjalistycznych jest zależne od wielkości miasta, jak również od relacji wielkości obszaru zajętego pod te funkcje do obszaru całej miejscowości. Ważne jest jednak, aby przestrzenie istotne dla miasta były komponowane w odniesieniu do założenia całej miejscowości, lub w przypadku wielkich miast dzielnicy, w relacji ze środowiskiem naturalnym, ale przede wszystkim przewidywane od początku budowy założenia. Pożądane jest by były kreowane przez wybitnych twórców, bowiem to stanowi gwarancję wysokiej jakości przestrzeni publicznej.

Przypisy

- ¹ Ten gwałtowny napływ ludności do uzdrowisk obserwuje się zwłaszcza w uzdrowiskach położonych w obszarze oddziaływania miasta dużych i metropolii w okresie weekendów przede wszystkim letnich.
- ² Na zlecenie papieża Sykstusa V projekt Dominico Fontany zrealizowano w latach 1585–1600, łącząc prostymi szerokimi alejami wszystkie siedem głównych bazylik Rzymu. Za: W. Ostrowski, *Kompozycja zespołów architektonicznych barokowego Rzymu*, [w:] *Studia z Historii Budowy Miast*, rok V, z. 1/14, s. 10-16.
- ³ Aleję Najświętszej Marii Panny zrealizowano wg projektu wojskowego inżyniera Jana Berntranda w 1819 r.
- ⁴ Główne założenie w Lourdes budowane od roku 1866–1901 uzupełnione w latach 1956–1958 podziemna bazylika św. Piusa X i w latach 90. XX wieku kościołem św. Bernadette.
- ⁵ Składa się z grotty Objawień, Bazyliki Różańcowej i usytuowanej na wzniesieniu Bazyliki Superiure wraz z poprzedzającym ją placem i esplanadą.
- ⁶ O powierzchni prawie 9 ha, mieści jednocześnie 300 tys. pielgrzymów.
- ⁷ Coraz powszechniej ujawniana potrzeba wypoczynku w naturalnym środowisku wiąże te przestrzenie z naturalnymi formami krajobrazu (stoki narciarskie, kąpieliska w naturalnej scenarii rzeki, morza, wodospadu (np. Saturnia, Pamukalle) czy krateru (Blue Lagoon w Getwick w Islandii lub japońskiego Beppu).
- ⁸ Np. większość promenad nadmorskich odwołuje się do tych najpiękniejszych w Europie w Nicei czy w Cannes.
- ⁹ Liczne tego typu założenia znajdują się w krajach północnych np. w Holandii.
- ¹⁰ Jak np. Ski Dubaj w centrum usługowym w Dubaju.
- ¹¹ Autorstwa zespołu Norman Foster & partners.
- ¹² W Astanie szklany namiot przepuszczający promienie słoneczne, o wysokości 150 m stanowi zamknięcie głównej osi miasta. Jednocześnie przekrywać ma on kilka ha terenu, przeznaczonego dla funkcji sportu i wypoczynku, zagospodarowanego jako przestrzeń publiczna miasta. Podobna zasada dotyczy Pałacu Sportu w Moskwie, oraz innego obiektu proj. Normana Fostera w okolicach Akademgorodku – ogromnego centrum kongresowego ustawionego w tajdze.
- ¹³ Może najlepiej przywołać tu przykład uzdrowiska Rogner Bad Blumau w Styrii stworzonego wg projektu F. Hundertwassera.

1. Introduction

A public space in areas with the dominating function of public services requires careful design and development taking various situations typical of a given locality into consideration. It results from the fact that the state of this space – in the case of a dominating function – proves the standard and spatial attractiveness of an entire area.

The principles of development, the role and significance of these urban spaces depends on the scale of layouts related to a specialist function and their location in a town. From among places with the dominating function of specialist services, those related to the following services were chosen:

- pilgrimages with services accompanying sacral functions,
- relaxation, summer and winter sports, including seaside beaches and skiing stations,
- medical care, including spas, climatic stations and other health resorts.

A characteristic feature of all these places is a seasonal influx of people for a short time¹.

In such spaces, it is necessary to allow for a suitably sized area for the residential purposes of pilgrims, patients and visitors apart from diverse layouts and facilities satisfying their basic function. The impact of layouts relating to a specialist function was examined in a dozen of variously sized towns.

2. Pilgrimage places

The creation of a place which becomes an area of pilgrimages may have diverse causes but it is usually related to the appearance of an acknowledged miracle, the place of a saint's sojourn etc. While constructing such spaces, a possibility of large gatherings of believers as well as the conditions of evacuation are normally taken into consideration. These layouts are located in various spatial situations in big cities, contemporary metropolises or small settlements and towns.

Pilgrimage layouts, whose accessibility determined the shape of the space of an entire city, include Rome. In the late 16th century, it was rebuilt in order to render all the basilicas available and secure safety to the pilgrims of the holy year 1600² which is still readable on the city plan. We can see a similar layout in Częstochowa, Poland where an important artery connecting the Old Town and the New City was implemented in the early 19th century³. Even today, this avenue makes the most readable, representative layout of the public space of the city. It is used by pilgrims and the inhabitants as well. Contemporarily, Najświętszej Marii Panny Avenue leads amongst some 19th century urban buildings and a park layout to a grassland in front of a sanctuary. Unfortunately, necessary large spaces of car parks were arranged in the southern part at the end of the 20th century. Their size, a lack of spatial isolation and a brutal manner of development have a destructive impact on the sacral space.

Two crucial European pilgrimage layouts from the late 19th century and the first half of the 20th century related to the small towns of Fatima and Lourdes make very interesting examples. The layout in Lourdes⁴, extending along the Gave de Pau River beyond the city centre, corresponds with the surrounding afforested slopes of the Pyrenees. It consists of several interiors situated along the river. The original layout of Cité Réligieuse⁵ was created in the river bend which significantly limited the possibilities of further extension. Using the waterfront and bridges facilitated the implementation of large objects, partially hidden underground. The entire layout is composed into various layouts of high and low greenery. Numerous open spaces of changeable character and mood make it possible to contemplate, seclude oneself or rest under patulous plane trees and give far insights in the surrounding landscape as well as visual contact with the main sanctuary.

The compact layout of Fatima, raised inside a small town in the first half of the 20th century, is a simple symmetrical structure with a dominating basilica. A large, elongated square⁶ is framed with compact screens of high greenery and with a colonnade in a part accompanying the church. The transparent Chapel of Revelations and a column situated in a square break its scale, while the diversity of the height of the square decreases the monumentality of the layout. Large parking areas which accompany the layout cannot be seen from the square because they are hidden behind the colonnades

and the green screens. To a large extent, the sacral layouts are surrounded by compact urban buildings with prevailing, architecturally uninteresting hotels for pilgrims.

Two large objects, the Sanctuary of Divine Charity in Kraków Łagiewniki and the Marian Sanctuary in Licheń, created in Poland recently, are situated among little detached houses – rural buildings in the case of Licheń. It seems that the possibilities of creating attractive, large public spaces are limited here. Nevertheless, the increasing number of visitors will require some radical actions in this field.

3. Localities with the Function of Tourism and Sport

Here, we usually deal with areas where the function of tourism and sport in the summertime or the wintertime is realized. At present, such areas include seaside beaches and skiing stations.

Similarly to pilgrimage places, they are characterized by a seasonal increase in the number of the users of public spaces as well as temporary visitors. The main public spaces concern various terrains, including places directly related to fulfilling the specialist function of recreation, sport and tourism which are often inseparable from areas of sports greenery, parks, forests, beaches, waterfronts, unarranged greenery etc.⁷

Areas directly related to satisfying the basic function are important to this type of places, therefore public spaces in many of them are often situated in the scenery of the natural environment and sometimes have specialist facilities and objects. Many of them are located at the meeting point with the most attractive area, e.g. a seaside promenade, mountain slopes, forests in peripheral areas. Sometimes they are cosy spaces but very often these layouts are meant for crowds of users. The formation of spaces usually refers to the existing models in top fashion⁸. However, the central space of a town, consisting of historic districts or clusters of commercial and gastronomic services, is still framed by public spaces desired by the users of specialist functions in several zones, both in the areas of provided services and in the town centre.

A special situation appears in the case of places where mass tourist and sports events are traditionally organized. Their public spaces are used temporarily – during games or other important competitions they may be used for other purposes, too. That is why they are usually designed and developed in a flexible manner and often related to the natural landscape and public transport stops.

In recent years, the creation such places in the natural scenery of a landscape has been observed more and more often. However, there are also implementations where it is moved to interiors, often transparent, placing various public spaces associated with recreational and sports places inside them like a fragment of the natural environment. We may refer to numerous implementations of the Center Park⁹ concern, where spaces characteristic of the southern seas with fragments of seaside promenades are created under a dome guaranteeing suitable insolation and climate, as well as artificial skiing slopes with the full development of their characteristic surroundings raised in warm climatic zones¹⁰. Recent designs¹¹ in Astana and Moscow are tent structures protecting their users from the external climatic conditions and securing year-long possibilities of staying in a paranatural environment, practising sports and relaxing. On one hand, these objects create frameworks for a town's main public space; on the other hand, their internal structure reflects public spaces characteristic of recreational and sports layouts¹².

4. Localities with the Function of Leisure and Spa Medical Care

The idea of spa medical care related to therapies in an open space requires creating various public spaces in such places – public spaces strongly connected with the areas of temporary residence meant for patients. A set of forms of these spaces is very diverse. They include layouts of smart promenades, squares enriched with floral compositions and water layouts of fountains, planes, streams.

Arranged green areas in the form of representative parks, squares, avenues, open resorts, therapeutic parks with specialist requirements, sports grounds supporting treatment and green spaces with the function of leisure and entertainment are necessary here.

On the one hand, the manner of arrangement, development, management and equipment of these spaces may be conducive to the comfort of treatment. On the other hand, it may make aesthetically attractive compositions serving medical purposes as well as bringing significant aesthetic and artistic values into the layouts of an entire locality.

In the space of a health resort, public areas make the centre of a layout surrounded by the most important, often the most beautiful medicinal objects. These spaces and their facilities have been designed by well-known and esteemed artists¹³. The spaces, related to curative objects as well as green areas, are carefully designed, arranged and composed with distant view openings towards the surrounding landscape and the neighbouring places. The high standard of facilities, attention to every detail of an interior, attractive building materials applied for the creation of surfaces and decorative structures characterize this space.

Patients stay in the public spaces of resorts related to the area of therapy in the morning – hurrying for their sessions, at noon – coming back, in the afternoon and in the evening – just walking.

The manner of arranging and developing the public space of a health resort results from the spatial context of a relation between it and an entire locality. In the situation of a curative layout connected with the bordering locality in the form of isolation or diverse coupling, we are dealing with a public space meant for visitors exclusively and shaped mainly as areas of arranged greenery.

In the space of layouts integrated with a town, especially when a therapeutic layout is disintegrated, the public spaces of a spa are usually mixed with the public spaces of a town and shared by permanent and temporary residents (patients and tourists). Thus, the equipment and the manner of development take every user's needs into consideration. Such a situation can be observed in Krynica Zdrój where a promenade whose medicinal facilities fulfills the therapeutic and recreational function is used by the town dwellers, too.

To a larger extent, the composition of public spaces in spas and recreational localities may use various artistic media together with set-design solutions which can be often seen in this type of layouts. The application of first-class materials in the décor of buildings and surfaces, decorative structures etc. in the solutions of public spaces can be seen in many units but its power of attraction is probably the strongest in the fabulously colourful Rogner Bad Blumau in Styria.

5. Conclusions

Public spaces in localities with a specialist function determine the character of a town and its spatial shape to a large extent. Areas realizing a dominant function are not always spatially separated from a town. A specialist function is often developed for centuries, while its spaces take an important position in the central zone.

Sometimes its impact on the shape of an urban space is evident in long-term planning decisions.

Generally speaking, two kinds of spatial solutions influencing an entire town can be observed:

- spatial isolation of areas with a specialist function from a locality,
- spatial integration of areas with a specialist function with a town.

Considering the fact that spaces with a specialist function are frequently created by outstanding designers, the resulting profits for a town are significant and noticeable in localities where these spaces are integrated.

The impact of areas with specialist functions depends on the size of a town as well as on the relation between the size of a functional area and the entire town. However, spaces important to a town should be composed with reference to its whole layout or – in the case of big city districts – in relation to the natural environment but first and foremost they should be planned from the very beginning of the construction of a layout.

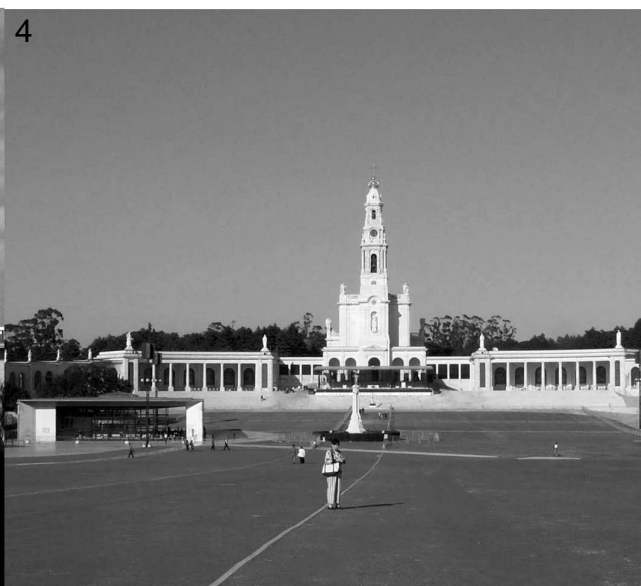
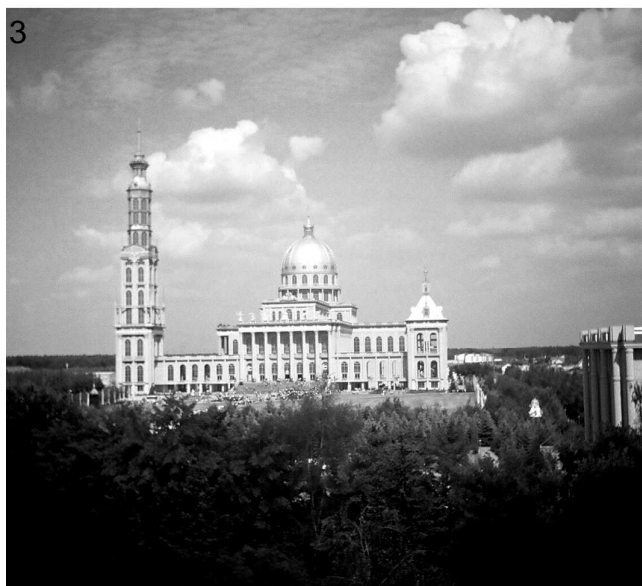
They also ought to be designed by some outstanding creators which is a quality guarantee for a public space.

Endnotes

- ¹ An intense influx of people can be observed in spas located in areas under the influence of big cities and metropolises at the summer weekends.
- ² Rome's seven main basilicas were connected by straight wide avenues. Dominico Fontana's design was commissioned by Pope Sixtus V in 1585–1600. Acc. to: W. Ostrowski, *Kompozycja zespołów architektonicznych barokowego Rzymu*, [in:] *Studia z Historii Budowy Miast Year V*, Vol. 1/14, p. 10-16.
- ³ Najświętszej Marii Panny Avenue was designed by military engineer Jan Bertrand in 1819.
- ⁴ The main layout in Lourdes was constructed in 1866–1901, complemented with St. Pius X's underground basilica in 1956-58 and with St. Bernadette's Church in the 1990s.
- ⁵ It consists of the Grotto of Revelations, the Rosary Basilica and Basilica Superieure situated on a hill together with a preceding square and an esplanade.
- ⁶ The area of almost 9 ha can have 300,000 pilgrims at a time.
- ⁷ A strong need to rest in the natural environment connects these spaces with some natural forms of a landscape (skiing slopes, watering places in the natural scenery of a river, a sea, a waterfall (e.g. Saturnia, Pamukalle) or a crater (Blue Lagoon in Getwick, Iceland; Beppu, Japan).
- ⁸ E.g. most seaside promenades refer to the most beautiful ones in Europe – in Nice or Cannes.
- ⁹ Numerous layouts of this type can be found in northern countries, e.g. in Holland.
- ¹⁰ E.g. Ski Dubai in a service centre.
- ¹¹ By Norman Foster & Partners.
- ¹² Astana's glass tent (150 m tall) lets sunrays through and closes the town's main axis. It is expected to cover several hectares of land meant for recreation and relaxation developed as a public space. A similar principle concerns the Palace of Sport in Moscow and another object designed by Norman Foster in the vicinity of Akademgorodok – a huge congress centre in the taiga.
- ¹³ Let us mention the example of Rogner Bad Blumau in Styria designed by F. Hundertwasser.

Literatura/References

- [1] Arieff A., Burkhart B., *Spa*, Köln–London–Los Angeles–Madrid–Paris–Tokyo 2005.
- [2] Castells M., *Kwestia miejska*, Warszawa 1982.
- [3] Hundertwasser F., Wiesenhofer H., *Rogner Bad Blumau*, Pollau 1998.
- [4] Ostrowski W., *Wprowadzenie do historii budowy miast: ludzie i środowisko*, Warszawa 2001.
- [5] Wdowiarz-Bilska M., *Stan usług w małych miastach i miejscowościach uzdrowskich*, [w:] *Małe miasta – Studium przypadków*, red. K. Heffner, T. Marszał, Łódź 2005/2006.
- [6] Węclawowicz-Bilska E., *Regionalne i przestrzenne uwarunkowania nadbałtyckich miejscowości uzdrowskich w Polsce*, [w:] *Perspektywy rozwoju uzdrowskich polskiego wybrzeża Bałtyku* (red. M. Boruszcza k), Gdańsk 2001.
- [7] Węclawowicz-Bilska E., *Uzdrowska Polskie*, Kraków 2008.

- II. 1. Kraków Sanktuarium Miłosierdzia Bożego
- III. 1. Kraków public space around basilica of Miłosierdzie Boże
- II. 2. Rzym założenie przy Bazylice św. Piotra
- III. 2. Rome pilgrims public spce near saint Peter's Basilica
- II. 3. Licheń sanktuarium Maryjne
- III. 3. Licheń - sanctuary without around area conection
- II. 4. Fatima – plac przed Bazyliką Maryjną
- III. 4. Fatima - Basilica Square
- II. 5. Promenada nadmorska w Nicei
- III. 5. Seaside promenade in Nice
- II. 6. Pałac Sportu w Astanie (Kazachstan)
- III. 6. Sport Palace in Astana
- II. 7. Rynek w uzdowisku Muszyna
- III. 7. Center space in the Muszyna resort
- II. 8. Rynek w uzdrowisku Contrexeville
- III. 8. Center space in CONTREXEVILLE resort